

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ІНІІ інститут історії, права та міжнародних відносин

Кафедра права та методики викладання правознавства

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо самостійної роботи з навчальної
дисципліни
«ЮРИДИЧНА ЛОГІКА»

УДК 378.041:[340.6:16](072.057.875)

Рекомендовано Вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка. Протокол №3 від 22 жовтня 2021 року

Рецензенти:

Корнієнко М. завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції Одеського державного університету внутрішніх справ доктор юридичних наук, професор

Орлова О. кандидат юридичних наук, доцент кафедри загально правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

M54

Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з навчальної дисципліни «Юридична логіка» / Укладач Кучук А.М. Суми: Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, 2021. 27 с.

УДК 378.041:[340.6:16](072.057.875)

© Андрій Кучук, 2021

© СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2021

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Самостійна робота є важливою складовою освітнього процесу, спрямованою на опанування здобувачем вищої освіти індивідуально окремих питань з метою поглиблення знань, удосконалення відповідних навичок, зокрема, і щодо пошуку й узагальнення положень у навчальній та науковій літературі.

Самостійна робота здобувача вищої освіти включає в себе такі три етапи:

- ознайомлення з тематикою навчальної дисципліни, відповідними методичними рекомендаціями;

- опрацювання рекомендованої літератури (тематичних джерел). Опрацювання джерельної бази доцільно здійснювати з відображенням основних положень у вигляді конспекту, схем тощо (залежно від індивідуальних вподобань) відповідно до питань, що розглядаються в межах навчальної теми;

- узагальнення опрацьованого матеріалу, актуалізація отриманих знань, зокрема, через контрольні запитання, тестові завдання тощо. Доцільно скласти (опрацювати) глосарій з навчальної теми.

Зверніть увагу, що в умовах сучасної освіти важливим є формування у здобувачів вищої освіти *soft skills*. Використання науково-педагогічним працівником при викладанні навчальної дисципліни активних та інтерактивних методів навчання (робота в малих групах, Case study, сократівський метод, метод шести капелюхів, мозковий штурм, ділова гра та ін.) буде ефективним за умови активної пізнавальної діяльності здобувача вищої освіти, готовності студентів до сприйняття нової інформації на основі існуючих знань з предмету (у межах вищої освіти значна частина матеріалу опановується студентами самостійно, а це передбачає опрацювання значної кількості різноманітних джерел: текстових, аудіо-, відео джерел, до того ж, не тільки з переліку рекомендованих, а й знайдених самостійно у результаті пошукової роботи – опрацювання каталогів, депозитаріїв, використання інтернет-пошуку та ін.).

В Університеті передбачено можливість перезарахування результатів неформальної та/або інформальної освіти відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка (<https://sspu.edu.ua/universytet/edusci/normatyvno-pravova-baza>).

Перезарахування результатів здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених освітньою програмою.

Перезарахуванню можуть підлягати результати навчання отримані шляхом неформальної та/або інформальної освіти, що за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як навчальній дисципліні в цілому, так і її окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, які передбачені цією робочою програмою.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання дисципліни «Юридична логіка» можуть бути:

- усний контроль. Усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування. При індивідуальному опитуванні викладач ставить перед здобувачем вищої освіти декілька запитань, при фронтальному – серію логічно пов'язаних між собою питань перед усією аудиторією;

- письмовий контроль. Здійснюється за допомогою письмових робіт. Письмовий контроль відрізняється також глибиною діагностики (поверховий зріз чи ґрунтовний аналіз);

- тестовий контроль. Тести – спеціальні завдання, виконання (чи невиконання) яких вказує на наявність (або відсутність) у здобувача вищої освіти певних знань, умінь;

- підготовка доповідей, есе, презентацій тощо. Передбачає виконання здобувачами вищої освіти різних форм завдань; розв'язання кейсів, ситуативних завдань.

Засоби діагностики результатів навчання ґрунтуються на необхідності виявлення soft skills: критичне мислення, комплексне розв'язання проблем, оригінальність, креативність, міркування та створення ідей, комунікативні навички та навички самоорганізації, вміння працювати з інформацією.

Особлива увага при опануванні змісту навчальної дисципліни приділяється запобіганню порушенню академічної доброчесності та забезпечення довіри до результатів освітнього процесу та освітньої діяльності, розумінню здобувачами вищої освіти значення академічної доброчесності та наслідків недотримання її постулатів.

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Юридична логіка» є нормативною та сприяє становленню правника, який володіє знаннями про форми і правила логічного мислення, основами юридичної аргументації.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є правила та закони логічного мислення.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою загальних компетентностей:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 9. Здатність працювати в команді.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою спеціальних компетентностей:

СК 11. Здатність визначати належні для юридичного аналізу факти.

СК 12. Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.

СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-професійною програмою інтегральної компетентності, а саме: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Навчання спрямоване на комплексну реалізацію практичної, когнітивно-освітньої, професійної та виховної мети, а саме:

- *практична мета*: формування у студентів когнітивної, соціокультурної, професійної компетентності; вироблення основ аналізу правових явищ та висловлення суджень;

- *когнітивно-освітня мета*: набуття та поглиблення знань про форми раціонального пізнання, правила мислення тощо;

- *професійна мета*: оволодіння системою вихідних для всієї юридичної практики категорій і формування на цій основі вмінь і навичок логічного мислення, основ юридичної аргументації;

- *виховна мета*: формування правника з критичним мисленням, здатного вирішувати професійні завдання, виходячи з загальнолюдських цінностей.

3. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ

ПРН 1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

ПРН 2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.

ПРН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

ПРН 4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.

ПРН 5. Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю.

ПРН 6. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему.

ПРН 7. Складати та узгоджувати план власного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.

ПРН 8. Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.

ПРН 10. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію.

ПРН 12. Доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло.

ПРН 13. Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту.

ПРН 14. Належно використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності

ПРН 18. Працювати в групі, формуючи власний внесок у виконання завдань групи

4. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ОПАНУВАННЯ ТЕМ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Предмет і завдання курсу «Юридична логіка».

Ця тема має пропедевтичне значення та має на меті ознайомити здобувачів вищої освіти з предметом пізнання юридичної логіки, значимістю цієї навчальної дисципліни в системі підготовки фахівців у сфері права. Відповідно, студенти мають зрозуміти загальні положення, які вони опанують, вивчаючи юридичну логіку та значимість особисто для кожного майбутнього правника її вивчення, що посилює мотивацію до навчання.

З'ясовуючи зміст цієї теми доцільно особливу увагу приділити розумінню мислення як предмету логіки, особливостям юридичного мислення та закріпити знання щодо форм та рівнів пізнання.

Акцент має бути зроблено на таких формах раціонального пізнання як поняття, судження та умовивід (які детально будуть вивчатися у подальшому).

Розуміння теми буде неповним, якщо не визначитися з існуванням різних логік, відмінностями класичної та сучасних логік. Окремо варто звернути увагу на модальні логіки, які детально будуть розглядатись на останній темі навчального курсу, однак, уже на початку вивчення логіки студенти мають знати про плюралізм логік.

Рекомендується поміркувати над значимістю логіки загалом та юридичної логіки, зокрема, для правника, над можливістю використання положень логіки в правничій діяльності.

Рекомендується переглянути наступні відео:

1. Логіка. Основи логіки. Логічне мислення.

<https://www.youtube.com/watch?v=DkP2MYByG4o>

2. Перший крок до критичного мислення | Клятий раціоналіст

<https://www.youtube.com/watch?v=mRHСppcrTOQ>

Рекомендується додатково опрацювати:

1. Присяжнюк, Т. А. *Сутність поняття “логічне мислення”*.

<http://eprints.zu.edu.ua/5158/>

2. Шепетяк О. Науково-практичне значення логіки у філософії Феофана Прокоповича.

<https://www.academia.edu/download/37241896/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%>

BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE-

%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5_%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD.pdf

3. Андрусяк І. Ідеї Феофана Прокоповича в розвитку науки логіки та їхнє значення для сучасної юриспруденції. <http://ena.lp.edu.ua>

Питання, що виносяться на семінарське (практичне) заняття:

1. Мислення як предмет логіки.
2. Рівні пізнання: раціональний та чуттєвий.
3. Поняття, судження та умовивід як форми раціонального пізнання.

Питання, що виносяться на самостійну роботу:

1. Особливості юридичного мислення.
2. Відчуття, сприйняття, уявлення як форми чуттєвого пізнання.
3. Поняття та види логік.
4. Традиційна та сучасна логіки.
5. Деонтична логіка.
6. Роль логіки в діяльності правника.

Завдання:

1. Дайте аргументовану відповідь на питання: Як Ви вважаєте, більшість рішень, що приймаються людиною у повсякденному житті, ґрунтується на формальній логіці чи ні?

Тема 2. Поняття. Судження.

Ця тема є логічним продовженням попередньої та акцентує увагу на таких формах раціонального пізнання як поняття, судження. Саме понятійно-категоріальний апарат є однією з особливостей юридичної мови, відображаючи особливості юридичного мислення. Окрім цього, понятійно-категоріальний апарат так чи інакше виконує методологічну функцію, відтак, опанування теми має важливе значення для підготовки фахівця у сфері права.

Вивчаючи тему, доцільно спочатку зосередити увагу на понятті як формі раціонального пізнання, а потім перейти до вивчення судження.

Доцільно чітко з'ясувати зміст таких термінів як «зміст поняття» та «обсяг поняття», а також встановити відношення між ними, зокрема, що збільшення змісту поняття має наслідком зменшення обсягу поняття та навпаки – збільшення обсягу поняття має наслідком зменшення змісту поняття.

Рекомендується особливу увагу приділити вивченню логічних операцій з поняттями та поділу понять. Необхідно розглянути види і правила визначення понять.

З'ясовуючи сутність та зміст такої форми раціонального пізнання як судження, доцільно розглянути поняття та види суджень, логічну структуру судження, поділ суджень. Окрім цього необхідно вивчити і логічні відношення

між простими судженнями, загальну характеристику складних суджень, визначитися з логічними сполучниками, особливостями використання суджень у законодавстві та значенням суджень в правничій діяльності.

Рекомендується уважно вивчити джерела логічного кватрату.

Рекомендується переглянути наступні відео:

1. Логіка. Поняття. <https://www.youtube.com/watch?v=R7FeeyVSW9c>
3. Судження. <https://www.youtube.com/watch?v=j0YLCvoMmRQ>

Рекомендується додатково опрацювати:

1. Лисий В. Категорії і поняття, їхнє співвідношення. Вісник Львівського університету. Серія філософські науки. 2012. Випуск 15. С. 22– 28.

2. Оцінне судження журналіста. journ.univ.kiev.ua/nauka1/wp-content/uploads/2021/05/Zbirnyk_human21.pdf#page=210

3. Терещенко К.В. Оціночні судження у висвітленні чутливо-конфліктних тем. В кн.: Людина в українському суспільстві в системі цінностей прав людини: сучасний вимір медіадіяльності : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 14 травня 2021 р.). К. : Інститут журналістики, 2021. 342 с.

Питання, що виносяться на семінарське (практичне) заняття:

1. Поняття як форма мислення.
2. Зміст і обсяг понять.
3. Відношення між поняттями.
4. Судження як форма мислення.
5. Логічна структура судження.
6. Поділ суджень.

Питання, що виносяться на самостійну роботу:

1. Логічні операції з поняттями.
2. Дефініція поняття.
3. Визначення понять. Види і правила визначення понять.
4. Логічний квадрат.
5. Прості судження: види та структура.
6. Логічні відношення між простими судженнями.
7. Складні судження.
8. Види логічних сполучників.
9. Особливості використання суджень у законодавстві.
10. Значення суджень в правничій діяльності.

Завдання:

1. Наведіть приклади співвідношення змісту та обсягу поняття, використовуючи понятійно-категоріальний апарат загальної теорії права.
2. Наведіть приклади суджень, що використовуються в правничій діяльності.

Тема 3. Основні закони правильного мислення.

«Кожна наука прагне розкрити закони, які регулюють досліджувані нею явища. Закони – це внутрішні, необхідні, загальні та істотні зв'язки предметів і явищ дійсності. Специфіка законів формальної логіки полягає в тому, що вони є зв'язками внутрішньої структури думок, яка історично склалася в процесі практики мислення на основі об'єктивних властивостей і відносин зовнішнього світу»¹.

У попередніх темах було з'ясовано, що предметом логіки є мислення. «Логіка (від дав. -гр. λογική, також пов'язане з λόγος — слово, значення, думка, мова) — наука про закони та різновиди мислення, способи пізнання й умови істинності знань і суджень, про найпростіші форми, принципи та методи правильного міркування»². Саме ця тема дозволяє зясувати основні закони правильного мислення.

Опановуючи тему, необхідно зясувати, що є законом логіки та як ці закони можна використовувати у правничій діяльності. Необхідно розрізняти закони логіки та закони як нормативно-правові акти.

Рекомендується доволі детально вивчити наступні закони логіки: 1. Закон тотожності. 2. Закон протиріччя. 3. Закон виключення третього. 4. Закон достатньої підстави.

Вивчаючи закони логіки важливо одразу застосовувати їх на прикладах з юридичної практики.

¹ Закони логіки висловлювань. Лекція. URL https://arm.naiu.kiev.ua/books/logika/lections/lecture4_2.html

² Логіка. URL <https://uk.wikipedia.org/wiki/Логіка>

Рекомендується переглянути наступні відео:

1. Чотири закони логіки. <https://www.youtube.com/watch?v=PsEOGCZaslC>

2. Чотири закони логіки.

<https://www.youtube.com/watch?v=BV2pR6ZxFUY>

Рекомендується додатково опрацювати:

1. Варенко В., Свердлик З. Дотримання законів формальної логіки під час аналізу інформації. *Вісник Книжкової палати. 2019. № 2. С. 37-40.*

2. Бараннік Я. Характеристика базових законів логіки.

<http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/12051>

3. Закони формальної логіки у правилах системного тлумачення кримінального закону (закон тотожності та закон достатньої підстави).

dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2102/1/1-2013ktszdp.pdf

Питання, що виносяться на семінарське (практичне) заняття:

1. Поняття логічного закону.

2. Закони логіки та їх розуміння.

3. Використання формально-логічних законів в правничій діяльності.

Питання, що виносяться на самостійну роботу:

1. Закон тотожності.

2. Закон протиріччя.

3. Закон виключення третього.

4. Закон достатньої підстави.

5. Закони логіки та закони як нормативно-правові акти.

Завдання:

1. Наведіть приклади використання законів логіки в правничій діяльності.

2. Як співвідносяться закони як нормативно-правові акти та закони логіки?

Тема 4. Умовивід.

Порівняно з формами раціонального пізнання, що були вивчені у попередніх темах, умовивід є єдиним засобом отримання нового знання, засобом поєднання або трансформації суджень. «Якість професійної роботи юриста залежить в тому числі від його логічної культури, вміння робити правильні висновки, розрізняти правильні міркування від неправильних»¹.

Тому ця тема присвячена саме правилам побудови основних видів умовиводів.

¹ Умовивід як форма мислення. система натурального виводу логіки висловлювань та її застосування у практиці розслідування злочинів. URL https://arm.naiu.kiev.ua/books/logika/lections/lection5_1.html

Розпочати вивчення теми доцільно зі з'ясування поняття та структури умовиводу, потім – ознайомитись з видами умовиводів. Необхідно ознайомитися з законом подвійного заперечення.

Значну увагу варто приділити з'ясуванню змісту та особливостей дедуктивних та індуктивних умовиводів.

Не варто забувати і про види умовиводів за аналогією. При цьому окремо доцільно визначитися з особливостями використання аналогій в правничій діяльності.

Рекомендується переглянути наступні відео:

1. Безпосередні умовиводи №1

<https://www.youtube.com/watch?v=XxuU86vIapc>

2. Умовивід як форма мислення

<https://www.youtube.com/watch?v=yG6cJ6unNi8>

3. Індуктивний умовивід.

<https://www.youtube.com/watch?v=EdPSSAWYCQk>

4. Умовивід за аналогією

https://www.youtube.com/watch?v=rWP_24uX6ag

Питання, що виносяться на семінарське (практичне) заняття:

1. Умовивід: загальна характеристика.

2. Умовивід: структура.

3. Види умовиводів.

4. Закон подвійного заперечення.

5. Дедуктивні умовиводи.

6. Простий категоричний силогізм.

Питання, що виносяться на самостійну роботу:

1. Індуктивні методи встановлення причинних зв'язків.

2. Дедукція в правничій діяльності.

3. Індукція в правничій діяльності.

4. Умовивід за аналогією.

5. Види умовиводів за аналогією.

6. Використання аналогій в правничій діяльності.

Завдання:

1. Наведіть приклади умовиводів в сфері правничої діяльності.

Ця тема має особливо важливе значення для правника. Як правильно відзначають вітчизняні науковці «вміння критично мислити, активно застосовувати логічні знання на практиці, уникати логічних помилок, спростовувати хибні думки сприяє прогресу в усіх сферах життя, в тому числі і правовій сфері. Дослідження теоретичних і практичних питань юридичної аргументації потребує перш за все визначення предмету та історії цієї теорії, її значення для юридичної практики, усвідомлення особливостей мови права, а також звернення до загальнологічної тематики і положень відомих логічних теорій, що постають у якості логічних підстав юридичної аргументації. На основі прояснення фундаментальних положень логіки необхідним уявляється з'ясування функціональних характеристик основних логічних форм для їх подальшого дослідження в прагматичному аспекті аргументації»¹.

Необхідно приділити увагу з'ясуванню змісту поняття доведення, структурі доведення, а також різновидам доведення.

Для формування навичок правильного мислення, а також формування професійних компетентностей, доцільно вивчити правила доведення, а також тематику помилок у процесі доведення та спростування.

Окремо варто розглянути і логічні парадокси; поняття та види критики.

Рекомендується поміркувати щодо особливостей юридичного доведення.

Рекомендується переглянути наступні відео:

1. Логіка юридичного доказу.
<https://www.youtube.com/watch?v=1i1c3qGW5hw> .
2. Яскравий приклад переконливої аргументації.
<https://www.youtube.com/watch?v=K7hC8PqrOHo>
3. Чудовий приклад аргументації. Фільм «Нескорений»
<https://www.youtube.com/watch?v=FhFGoex4tP8>
4. Тут курять. Тактика аргументації 5.
<https://www.youtube.com/watch?v=BwTjGnsWfnc>

Рекомендується додатково опрацювати:

1. Логіка та теорія аргументації. library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2013/Nikiforov_2003.pdf
2. Логика: теория аргументации и критического мышления : учеб.- метод. пособие / С. В. Воробьева. <https://elib.bsu.by/handle/123456789/212431>
3. Теорія та практика аргументації.
<https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=4HwwBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT2&dq=%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F+%D0%B0%D1%80%D0%B3%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97&ots=1m->

¹ Основи теорії аргументації. URL https://arm.naiu.kiev.ua/books/logika/lections/lection6_1.html

[OIO_qoh&sig=B26Dlgcxkx9BGqj7VDp1oKqCesw&redir_esc=y#v=onepage&q=%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D0%B0%D1%80%D0%B3%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97&f=false](https://oio.qoh&sig=B26Dlgcxkx9BGqj7VDp1oKqCesw&redir_esc=y#v=onepage&q=%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D0%B0%D1%80%D0%B3%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97&f=false)

Питання, що виносяться на семінарське (практичне) заняття:

1. Поняття і структура доведення.
2. Різновиди доведення.
3. Пряме і непряме доведення.
4. Правила доведення
5. Помилки у процесі доведення та спростування.
6. Логічні парадокси.

Питання, що виносяться на самостійну роботу:

1. Поняття критики.
2. Види критики.
3. Поняття спростування.
4. Структура спростування.
5. Особливості юридичного доведення.

Завдання (групове завдання):

1. Спробуйте обґрунтувати необхідність рівного відношення до людей за умови їх фізичної, майнової та ін. нерівності.
2. Дайте обґрунтовану відповідь на питання: в основі правознавства лежать поняття «справедливість», «гідність», які не можуть мати єдиного визначення та інтерпретуються правниками по-різному. То ж чи може право бути засобом розв'язання конфліктів, якщо воно ґрунтується на «нечіткій основі»?
3. Дайте обґрунтовану відповідь на питання: Чи доцільно в законодавстві світських держав згадувати бога/богів?

Тема 6. Гіпотеза.

Ця тема присвячена гіпотезі як формі розвитку знання. Гіпотеза має особливо важливе значення в правничій діяльності, спрямовуючи мислення правника до пошуку варіантів правового розв'язання конфлікту та захисту прав клієнта.

Відтак, доцільно з'ясувати, що являє собою гіпотеза та які є види гіпотез. Основна увага має бути приділена правилам побудови гіпотез, способам їх доведення або спростування.

Вивчивши означені питання, варто перейти до розгляду більш конкретної тематики – версій, їх верифікації та фальсифікації.

Не варто забувати і про з'ясування особливостей гіпотез в правничій діяльності.

Рекомендується додатково опрацювати:

1. Шумка М. Гіпотеза. dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/4881/1/%D0%B3%D1%96%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B0%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97.PDF
2. Гіпотеза мови мислення Дж. Фодора й епістемічна логіка. <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/10979>

Питання, що виносяться на семінарське (практичне) заняття:

1. Гіпотеза як форма розвитку знання.
2. Поняття гіпотези.
3. Побудова гіпотези та етапи її розвитку.
4. Способи спростування гіпотез.
5. Способи доведення гіпотез.
6. Види гіпотез.

Питання, що виносяться на самостійну роботу:

1. Версія.
2. Верифікація версій.
3. Фальсифікація версій.
4. Приклади гіпотез, що застосовуються в правничій діяльності.
5. Роль гіпотез в правничій діяльності.
6. Особливості гіпотез в правничій діяльності.

Завдання:

1. Сформулюйте гіпотезу та доведіть/спростуйте її.

Тема 7. Модальні логіки. Деонтична логіка.

У класичній двозначній логіці розглядалися прості та складні асерторичні судження, т. б. такі, в яких не встановлено характер зв'язку між суб'єктом і предикатом.

У модальних судженнях розкривається характер зв'язку між суб'єктом і предикатом або між окремими простими судженнями в складному модальному судженні. Наприклад: «Необхідно дотримуватися правил вуличного руху» або «Якщо перевізник буде дотримуватися договору перевезення, то, можливо, ми дістанемось місця призначення завтра».

Модальними є судження, які включають модальні оператори (модальні поняття), т. б. слова «необхідно», «можливо», «неможливо», «випадково»,

«заборонено», «добре» і багато інших. Модальні судження розглядаються в спеціальному сучасній формальній логіці – в модальній логіці¹.

Вивчаючи цю тему, варто зясувати лособливості модальних логік і, зокрема, деонтичної логіки, встановити важливість використання правником саме положень деонтичної логіки.

Рекомендується переглянути наступні відео:

1. Відкрита лекція "Модальна логіка" ректора, проф. Шрамка Я. В., 20.04.21. . <https://www.youtube.com/watch?v=3Q1RU1XHFPc>

Рекомендується додатково опрацювати:

1. Гудков С.О., Боровська Л.О. Деонтична логіка: відповідь на виклик часу.

https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=7UUgEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA488&dq=%D0%B4%D0%B5%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0+%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0&ots=t3gfT2bmMR&sig=pHq-hTD6DwoDzjC8RIqnmo0m_9c&redir_esc=y#v=onepage&q=%D0%B4%D0%B5%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0&f=false

2. Юркевич О.М. Існування норм права як проблема в деонтичній логіці.

<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=885588>

3. Онищук І.І., Бойко Г.І. Логіка юридичного конструювання. *Науково-інформаційний вісник Право*. 2015. №11. С. 38-44.

4. Мартинишин Г.Й. Деонтична логіка у правозастосуванні. *Наше право*. 2017. № 3. С. 155-157.

Питання, що виносяться на семінарське (практичне) заняття:

1. Загальна характеристика модальних логік.
2. Нормативні висловлювання.
3. Основні категорії деонтичної логіки.

Питання, що виносяться на самостійну роботу:

1. Деонтична модальність.
2. Особливості деонтичної логіки.

Завдання:

1. Наведіть приклади суджень в деонтичній логіці.

¹Гетманова ОА.Д. Учебник по логике. М.: Владос, 1995. С. 275-276.

5. ЗАВДАННЯ НА ЛОГІЧНЕ МИСЛЕННЯ¹

СЕКЦІЯ 1 КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ

Прочитайте текст і виконайте завдання
(цифри в дужках позначають номери абзаців)

(1) Теплим жовтневим вечором 2016 р. у вестибюль Всесвітнього насіннесховища Свальбарда, підземного сховку на глибині 120 м, де зберігалось понад 5000 видів сільгоспкультур, на норвезькому острові Шпіцберген поблизу Північного полюса, полилася вода. Зазвичай восени тут дуже низькі температури, але цьогоріч шторм приніс дощі. Електронасоси здалися: вода викликала коротке замикання. Місцеві пожежники допомагали осушити тунель, але безрезультатно. Лише коли вода замерзла, уручну змогли розбити кригу.

(2) Кілька норвезьких ЗМІ тоді повідомили про інцидент, але ніхто не звернув на нього особливої уваги до травня 2017 р., коли стало ясно, що президент США Трамп збирається вийти з Паризької угоди щодо клімату. «Новини» зі Шпіцбергена раптово з'явилися в усіх світових ЗМІ. Заголовки кричали «Всесвітнє сховище насіння Судного дня зруйновано глобальним потеплінням». І байдуже, що потоп стався сім місяців тому, а все насіння вціліло.

(3) Але це ще початок. Температура кілька років поспіль сягає рекордно високих показників, а площі арктичної криги – рекордно низьких. Вічна мерзлота продовжує танути. А нещодавно вчені оголосили, що близько 60 % видів приматів перебувають під загрозою зникнення. З урахуванням усіх цих факторів майбутнє планети і так бачиться досить похмурим. І тепер ще, як виявляється, спроби людства зберегти хоча б крихти природних щедрот можуть провалитися.

(4) Насіннесховище на Шпіцбергені – напевно, найвідоміший проєкт глобальної кампанії зі збереження об'єктів, яким загрожує зникнення. На щастя, учені, уряди й навіть приватні компанії за останні роки досягли чималих успіхів у створенні «банків природи».

(5) Схоже, людству завжди було властиво колекціонувати те, що ось-ось зникне. За часів Ренесансу багатії колекціонували кістки, скам'янілості й різноманітних істот у засушеному та заспиртованому вигляді, виставляючи їх у так званих «кабінетах рідкостей». Деякі антропологи стверджують, що ця наука виникла через своєрідну ностальгію європейців за аборигенами, яких вони самі ж знищили зброєю і хворобами. Тому-то й кинулися зберігати загрожені мови, збирати предмети, а іноді й живі «експонати». Президент Міжнародного товариства біологічних і природних сховищ (організація об'єднує 1,3 тисячі біобанків, де зберігають усе – від вірусів до репродуктивних клітин димчастих

¹ Подається за завданнями ЗНО для вступу в магістратуру (основна сесія 2021 р.). Тест правничої компетенції (ТЗНПК). URL <https://zno.osvita.ua/master/tznpk/485/>

леопардів) порівнює цю гонитву за зникомим біорізноманіттям з міжнародною космічною гонкою.

(6) Усе більше вчених схиляється до гіпотези, що ми живемо в епоху антропоцену, головна характеристика якої – вплив людства на екосистеми планети. Саме ми відповідаємо за стрімке вимирання видів, а не якісь катаклізми. І якби тільки за це: люди змінили навіть склад атмосфери і хімічний склад океанів. Усього за кілька десятиліть зуміли деформувати біологічну, хімічну й фізичну реальність, яка до цього не змінювалася тисячоліттями. А тепер відчайдушно намагаємося зберегти, що залишилося. У якомусь сенсі наші екобанки – кабінети рідкостей епохи антропоцену. Ми будуємо їх не стільки для вивчення, скільки для збереження світу, що зникає. Наш план – донести його зразки в майбутнє, де технології стануть більш просунутими, а вчені (можливо) – більш розумними.

(7) Генетики вже сьогодні можуть клонувати тварин, рятувати види, які перебувають на межі вимирання за допомогою штучного запліднення, переписувати геноми й навіть створювати синтетичні ДНК. Гляціологи здатні за замерзлими в кризі молекулами встановити кліматичні й атмосферні характеристики стародавнього світу. Морські біологи в підводних розплідниках вирощують рідкісні корали. А на що ми будемо здатні через 10 тисяч років? Або навіть через 100?

(8) Але поки що світ продовжує змінюватися. А ми прискорюємо процес, навіть не усвідомлюючи цього вповні. Не застраховані від змін і самі природні банки. Завжди є ризик, що щось піде не так: перебої з електрикою, несправність резервних генераторів, пожежі, повені, землетруси, зараження, дефіцит рідкого азоту, війна, крадіжка, недогляд... Навіть база даних з інформацією про те, що закладене в сховища (геноми, історії походження), може бути зламана, пошкоджена, загублена. Або ж дані просто будуть відформатовані так, що наступні покоління не зможуть їх розшифрувати.

За матеріалами The New York Times

1. Темою тексту є...

- А. інцидент у Всесвітньому насіннесховищі Свальбарда.
- Б. особливості епохи антропоцену на тлі стародавнього світу.
- В. природні катаклізми, спричинені діяльністю людини.
- Г. розвиток генетики як запорука збереження біорізноманіття.
- Д. створення екобанків та ризику, пов'язані з їхнім існуванням.

2. В абзаці 2 слово «новини» автор бере в лапки, щоб...

- А. показати неправдивість інформаційних повідомлень.
- Б. засудити позицію США щодо виходу з кліматичної угоди.
- В. акцентувати увагу на застарілості інформації у світових ЗМІ.
- Г. розмежувати повідомлення норвезьких і світових ЗМІ.
- Д. наголосити, що йдеться про інцидент у Шпіцбергені.

3. Зміст **абзацу 5** найкраще узагальнює приказка...

- А. Не за нас стало, не за нас і перестане.
- Б. Давніх друзів забувають, а при горі споминають.
- В. Куди дерево підрубане, туди воно і падає.
- Г. Що маємо – не дбаємо, а втративши – уболіваємо.
- Д. Тепер за гроші можемо все зробити, а навіть і неба купити.

4. Мета **абзацу 7** –

А. спростувати думку про потужний поточний розвиток таких галузей науки, як генетика, гляціологія, біологія.

Б. підтвердити обґрунтованість сподівань на те, що в майбутньому вчені, можливо, зможуть просунутися набагато далі.

В. показати всі напрями розвитку сучасної науки задля збереження світу, який ми знаємо.

Г. виокремити ті сфери, де сучасні науковці найбільше деформують біологічну, хімічну й фізичну реальність.

Д. констатувати неспроможність сучасної людини зберегти світ, що зникає, унаслідок примітивності технологій і неосвіченості вчених.

5. У тексті актуалізовано всі мікротеми, ОКРІМ...

- А. руйнівний вплив людини на навколишнє середовище
- Б. проблеми створення природних банків
- В. глобальні проекти зі збереження земних видів
- Г. схильність людей до збереження зниклого чи того, що зникає
- Д. деструктивна політика держав щодо екосховищ

6. Основна думка тексту –

А. обґрунтування марності спроб сучасної науки зберегти світ, який ми на сьогодні знаємо.

Б. засудження сучасного людства за його недбале ставлення до природних багатств.

В. утвердження назрілості докладення зусиль для збереження біоматеріалів для майбутнього.

Г. привернення уваги до неспроможності належного функціонування сучасних екобанків.

Д. викриття кон'юнктурності світових ЗМІ щодо висвітлення проблем глобального потепління.

Прочитайте тексти А й Б та виконайте завдання

(цифри в дужках позначають номери абзаців наскрізно в обох текстах)

Текст А

(1) Війна й економічна нестабільність призвели до того, що в Україні в багатьох галузях починаючи з 2014 р. спостерігається спад. Як наслідок, підприємства стоять або зовсім закриваються. І якщо для великих міст це не

критично, то в дрібних населених пунктах – усе інакше. Тому людям нічого не залишається, окрім як їхати на заробітки в Європу.

(2) У 2016 р. українці перевели з Польщі більш ніж 8 млрд злотих. У 2017 р. вже 13 млрд. Той факт, що в рік уведення безвізу сума так зросла, легко пояснити. Люди можуть виїхати в Польщу на пошуки роботи, щоб потім, якщо знайдуть, податися на візу. А весь цей час нелегально підробляти на прожиття. Інші взагалі їдуть з безвізом, щоб відразу працювати, а вже потім вирішувати питання з протермінованим періодом перебування в ЄС.

(3) І якщо більшу частину працівників у віці ми ще маємо шанс повернути, то молоде покоління на 99 % можна вважати втраченим. Вони однозначно залишаться там, де в них з'являється шанс мати пристойне життя, гарну освіту, доступ до дешевих кредитів. Також сьогодні очевидно, що для молодого покоління головним є фактор соціального захисту. Вони бачать, як державний апарат працює за кордоном, і не готові погоджуватися на менше. Сучасна молодь прагне жити в країні, де існує розвинута система охорони здоров'я, а суди й правоохоронні органи реально захищають населення, а не обраних.

(4) Станом на 2017 р. за офіційними й неофіційними каналами українці перераховують додому не менше ніж 6 млрд доларів на рік. Дехто стверджує, що надалі сума буде тільки зростати, але це зовсім не так. Пересилання коштів із-за кордону – це тимчасово. Щойно все налагодиться, заробітчани почнуть перевозити за кордон власні сім'ї. І це вже відбувається.

(5) Адже змінюється сама суть міграції: усе більше людей їдуть за кордон не на заробітки, а для життя. Цікаво, що, розмовляючи про статистику від'їздів, майже ніхто не говорить про подальший «відкат» – повернення частини працівників додому. Швидше за все, це буде просто величезне плато, яке негативно впливатиме на економіку, бо українські емігранти або багато років працюватимуть за межами країни, або взагалі назавжди залишаться там.

(6) Єдиний вихід із ситуації, що склалася, – це створення робочих місць в Україні, передусім завдяки підтримці малого і середнього бізнесу. Але одного цього кроку вже замало, щоб утримати тих, хто поки залишився. Людям треба запропонувати дещо більше – дати надію, що в Україні в них буде можливість для самореалізації. Створити соціальний захист, який дасть змогу конкурувати з іншими державами. І тоді українці якщо й поїдуть до Європи, то тільки туристами.

За В. Кузьміним

Текст Б

(7) За даними Мінфіну, станом на 2019 р. за межами України постійно працювали 3,2 мільйона українців, фактично кожен п'ятий працездатного віку. А щодо тимчасових працівників називають цифру навіть у 9 мільйонів. Окрім цього, міграція змінила вік і географію: серед заробітчаних уперше почала домінувати молодь до 30 років, а залишати домівки стали навіть мешканці столиці. За такої тенденції деякі експерти пророкують Україні похмуру

майбутнє з кількома хаотично забудованими містами-мільйонниками та пусткою довкола.

(8) Серед негативного впливу виїзду населення, окрім очевидної деградації інфраструктури, експерти також називають зниження споживчого попиту, дефіцит соціальних фондів через брак податків, знецінення вкладених державою коштів в освіту людей. І головне – брак робочих рук, який гальмує розвиток власної економіки країни.

(9) Інші економісти, навпаки, наголошують на позитиві: зниження безробіття, зростання зарплат через необхідність утримати працівників, зміцнення вітчизняної валюти. Але передусім – це значні валютні надходження до країни. Заробітчани стають чи не головними інвесторами України: Всесвітній банк оцінює обсяги грошових переказів українських трудових мігрантів додому на рівні 14 млрд доларів, а в Нацбанку говорять про 10,88 млрд доларів за 2018 р. і прогнозують подальше збільшення надходжень.

(10) Як розповів президент Всеукраїнської асоціації компаній з міжнародного працевлаштування Василь Воскобойник, за стабільність економіки та підвищення зарплат справді варто дякувати трудовим мігрантам. «Зниження безробіття дійсно стимулює роботодавців до збільшення зарплат, а перекази грошей додому від трудових мігрантів дають змогу підтримувати макроекономічну стабільність України та стримують зростання курсу іноземної валюти. Але якщо дивитися в перспективі 5-10 років, то стає очевидним, що така ситуація не буде тривати довго. Бо більшість трудових мігрантів зробить вибір на користь чи України, чи іноземної країни, де вони залишаться назавжди», – зазначає експерт.

(11) Водночас він наголошує, що зі значною трудовою міграцією свого часу стикалися багато країн. І не завжди це мало негативні наслідки. «Наприклад, наприкінці XIX ст. майже половина населення Ірландії емігрувала з країни, що не заважає їй сьогодні бути розвиненою та інноваційною державою. У схожих з Україною умовах перебувають Балтійські країни, Болгарія, Угорщина. А там ще простіше виїхати на роботу до більш успішних сусідів», – каже експерт. За його словами, економіки цих країн, звісно, страждають від браку робочих рук, але намагаються розв'язувати цю проблему за допомогою залучення до себе трудових мігрантів з інших країн. «Нам теж потрібно йти саме таким шляхом, бо в умовах вільного переміщення людей ми не можемо заборонити своїм громадянам їхати в пошуках кращого життя», – уважає він. Але для цього потрібно подолати головну причину трудової міграції – низькі зарплати.

(12) Чи знизяться темпи міграції найближчим часом? Оцінки експертів різняться. Однак усі сходяться на тому, що треба щонайменше боротися з нелегальною зайнятістю українців та працювати над вигідними для громадян і держави умовами.

За А. Ткаліч та Р. Губою

1. Головну ідею обох текстів узагальнює формулювання рядка...

А. Трудова міграція – винятково негативне соціально-економічне явище.

Б. Заробітчанство є найпростішим способом вирішити проблему безробіття.

В. Подолання проблем трудової міграції потребує цілеспрямованої політики.

Г. Відкриті кордони між країнами зумовлюють кардинальні зміни на ринку праці.

Д. Трудові мігранти з України неабияк підтримують вітчизняну економіку.

2. Зважаючи на зміст *текстів А та Б*, до категорії фактів НЕ можна віднести інформацію рядка...

А. У 2016 р. українці перевели з Польщі більше ніж 3 млрд злотих. У 2017 р. вже 13 млрд (*абзац 2*).

Б. І якщо більшу частину працівників у віці ми ще маємо шанс повернути, то молоде покоління на 99 %, можна вважати втраченим (*абзац 3*).

В. Станом на 2017 р. за офіційними і неофіційними каналами українці перераховують додому не менше ніж 6 млрд доларів на рік (*абзац 4*).

Г. За даними Мінфіну, станом на 2019 р. за межами України постійно працювали 3,2 мільйона українців, фактично кожен п'ятий працездатного віку (*абзац 7*).

Д. Всесвітній банк оцінює обсяги грошових переказів українських трудових мігрантів додому на рівні 14 млрд доларів, а в Нацбанку говорять про 10,88 млрд доларів за 2018 р. (*абзац 9*).

3. Усі з-поміж зазначених нижче мікротем актуалізовано в обох текстах, ОКРІМ...

А. значні валютні надходження в країну від трудових мігрантів

Б. трудова міграція як чинник інфраструктурних змін у країні

В. негативні наслідки трудової міграції для економіки України

Г. виїзд українського населення у зв'язку з трудовою міграцією

Д. неунікальність української ситуації з трудовою міграцією

4. Автор *тексту А* погодився б з усіма позиціями, означеними в *тексті Б*, ОКРІМ...

А. Головна причина трудової міграції з України – низькі заробітні плати.

Б. Заробітчани є чи не головними інвесторами України.

В. Надходження коштів із-за кордону від трудових мігрантів – явище тимчасове.

Г. Заробітчани їдуть до більш успішних країн за пошуком кращого життя.

Д. Брак робочих рук, спричинений трудовою міграцією за кордон, гальмує розвиток власної економіки.

5. Читач N, ознайомившись з обома текстами, заявив: «Автори *тексту Б* є менш суб'єктивними, ніж автор *тексту А*». Що з-поміж наведеного нижче він НЕ міг би використати для обґрунтування своєї позиції?

А. Автори *тексту Б* оперують даними як міжнародних, так і вітчизняних фінансових установ.

Б. Автори *тексту Б*, говорячи про трудову міграцію, оперують більш свіжими даними.

В. Автори *тексту Б* окреслюють і позитивні, і негативні аспекти трудової міграції.

Г. Автори *тексту Б* апелюють до експертів, зокрема до Василя Воскобойника – експерта у відповідній галузі.

Д. Автори *тексту Б* дають статистику, покликаючись на офіційне джерело інформації.

6. Серед висловлених у текстах пропозицій щодо можливих шляхів подолання проблеми трудової міграції українців за кордон НЕМАЄ тієї, що наведена в рядку...

А. створити робочі місця в Україні шляхом підтримки малого та середнього бізнесу

Б. дати українцям надію на можливість самореалізації у своїй державі

В. заборонити українцям їхати за кордон у пошуках кращого життя

Г. докладати зусиль для подолання нелегальної зайнятості українців за кордоном

Д. працювати над вигідними для громадян і самої держави умовами

СЕКЦІЯ 2

АНАЛІТИЧНЕ МИСЛЕННЯ

Прочитайте опис ситуації та умов до неї й виконайте завдання

Ситуація № 1

Про свої наміри купити об'єкт незавершеного будівництва повідомили шість інвесторів – E, F, G, L, M, N. Кожен з них має ознайомитися з об'єктом в один із шести днів – з понеділка по суботу. Кожного дня з об'єктом може ознайомитися рівно один інвестор. Ріелторка має скласти графік ознайомлення, дотримуючись таких умов:

1) інвестор F оглядає об'єкт у середу або п'ятницю;

2) інвестор L, не оглядає об'єкт ні в четвер, ні в суботу;

3) якщо інвестор N оглядає об'єкт у понеділок, то інвестор E оглядає його у вівторок;

4) інвестор M оглядає об'єкт або в п'ятницю, або в суботу;

5) інвестор G оглядає об'єкт наступного дня після того, як його огляне інвестор E.

1. Який з наведених нижче варіантів може відображати послідовність, у якій інвестори ознайомляться з об'єктом?

- A. L, N, F, E, G, M
- Б. N, E, M, L, F, G
- В. N, E, G, F, M, L
- Г. N, E, G, M, L, F
- Д. M, N, E, G, F, L

2. Якщо інвестор N оглядає об'єкт у вівторок, то яке / які з наведених нижче тверджень I-III істинне / істинні?

- I. Інвестор E може оглянути об'єкт у середу.
 - II. Інвестор F може оглянути об'єкт у середу.
 - III. Інвестор G може оглянути об'єкт у середу.
- A. тільки I
 - Б. тільки II
 - В. тільки III
 - Г. тільки I та II
 - Д. тільки II та III

3. Якщо інвестор G оглядає об'єкт у середу, то в четвер об'єкт оглядає інвестор...

- A. E
- Б. F
- В. L
- Г. M
- Д. N

Прочитайте опис ситуації та умов до неї й виконайте завдання

Ситуація № 2

Танцювальний колектив із дев'яти осіб планує гастролі. Танцівники колективу: Кирило, Лев, Марко, Назар, Орест, Петро, Тарас, Ростислав і Семен. Групи по троє танцівників мають поїхати до кожної з трьох країн: Австрія, Бельгія, Великобританія. Кожен танцівник має поїхати до однієї країни.

Під час формування туру мають бути враховані такі умови:

- 1) Кирило, Лев та Марко мають очолити гастролі в різних країнах;
- 2) якщо до певної країни поїде Кирило, до неї не може поїхати ані Тарас, ані Семен;
- 3) Назар має поїхати до тієї самої країни, що й Лев;
- 4) Семен і Назар мають поїхати до Великобританії.

1. Хто з танцівників має поїхати до Великобританії, окрім Семена й Назара?

- A. Кирило
- Б. Лев

- В. Марко
- Г. Орест
- Д. Петро

2. Якщо Кирило поїде до Австрії, то яке / які з наведених нижче тверджень I-III істинне / істинні?

- I. До Бельгії поїде Марко.
 - II. До Бельгії поїде Тарас.
 - III. До Бельгії поїде Лев.
- А. тільки I
 - Б. тільки II
 - В. тільки I та II
 - Г. тільки I та III
 - Д. тільки II та III

3. Якщо до Австрії поїдуть Тарас та Орест, то яким може бути склад танцівників для туру в Бельгію?

- А. Кирило, Петро, Ростислав
- Б. Кирило, Марко, Ростислав
- В. Марко, Назар, Ростислав
- Г. Петро, Ростислав, Назар
- Д. Кирило, Лев, Петро

Прочитайте опис ситуації та умов до неї й виконайте завдання

Ситуація № 3

До магазину «Декоративні рослини» упродовж дня електронною поштою надійшли замовлення від жителів чотирьох сіл:

- 6 замовлень з Антонівки;
- 12 замовлень із Богданівки;
- 14 замовлень із Вишеньок;
- 28 замовлень із Черешеньок.

Будь-які два замовлення, у тому числі й з одного і того ж села, не надходили одночасно. Магазин обробляє замовлення в тому порядку, у якому вони надходили.

1. Яку найменшу кількість замовлень потрібно обробити, щоб серед них напевно було 10 замовлень, які надійшли з одного села?

- А. 18
- Б. 32
- В. 33
- Г. 34
- Д. 36

2. Яку найменшу кількість замовлень потрібно обробити, щоб серед них напевно були всі замовлення, що надійшли з Антонівки?

- А. 34
- Б. 40
- В. 54
- Г. 56
- Д. 60

3. Яку найменшу кількість замовлень потрібно обробити, щоб серед них напевно було по п'ять замовлень, які надійшли з кожного села?

- А. 20
- Б. 54
- В. 58
- Г. 59
- Д. 60

СЕКЦІЯ 3 ЛОГІЧНЕ МИСЛЕННЯ

Прочитайте мікротексти й виконайте завдання

Симпліціо: Пацюки – тварини, які в більшості людей викликають огиду: вони часто живуть на смітниках і живляться відходами. І це тільки вершина айсберга. Насправді вони ще й дуже небезпечні, бо є переносниками інфекційних захворювань, навіть бубонної чуми. Тому для свого виживання людство має знайти засоби, щоб знищити цей вид тварин.

Сальваті: Пацюки дійсно є переносниками небезпечних захворювань, але це притаманно всім тваринам. Наприклад, бубонну чуму викликає специфічний вид бактерій, переносниками яких є блохи. Ці комахи паразитують на тваринах, і тому всі тварини є переносниками бубонної чуми, у тому числі й домашні улюбленці – коти та собаки. На те, що пацюки живуть на смітниках і харчуються відходами, можна подивитись і з протилежного боку: вони прибирають за людиною. Людство перемогло чуму, підвищивши культуру свого життя, образно кажучи, «навчившись не смітити і мити руки з милом».

1. Яке твердження найбільш точно відбиває розбіжність у поглядах Симпліціо й Сальваті?

- А. Пацюки в більшості людей викликають огиду.
- Б. Пацюки є переносниками бубонної чуми.
- В. Чуму викликають специфічні бактерії, що їх переносять блохи.
- Г. Пацюки мають бути знищені.
- Д. Рівень інтелекту пацюків вищий, ніж у багатьох інших тварин.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основні:

1. Бандурка О. М., Тягло О. В. Юридична логіка : підручник. 2-е вид., переробл. і доповн. Х. : Золота миля, 2017. 216 с.
2. Конверський А.Є. Сучасна логіка (класична та некласична). 2-ге вид. перероб. та доп. К.: Центр учбової літератури, 2017. 294 с.
3. Логіка в запитаннях та відповідях: навч. посіб. для студ., що готуються до іспиту з логіки / Д. О. Войтенко, С. В. Качурова, О. П. Невельська-Гордєєва ; за ред. О. П. Невельської-Гордєєвої. Харків : Право, 2019. 126 с.
4. Логіка для правознавців: навч. посіб. / [О. О. Бандура, О. І. Гвоздік, В. М. Кравець та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 144 с
5. Логіка юридична: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 172 с.
6. Юридична логіка: підручник / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ЛьВДУВС, 2016. 248 с.

Додаткові:

1. Howard-Snyder F., Howard-Snyder D., Wasserman R. The Power of Logic. 5th edition. London : McGraw-Hill, 2013. 667 p.
2. Johnson R. H., Blair J. A. Informal Logic: An Overview. *Informal Logic*. 2000. Vol. 20 (2). P. 93-107
3. Карамішева Н. В. Логіка. Пізнання. Евристика: посібник для студентів та аспірантів. Л.: Астролябія, 2002. 352 с.
4. Логико-риторические аспекты диалога: монографія / [В. Ф. Берков и др. ; под ред. И. В. Хоменко] ; Киев. нац. ун-т им. Тараса Шевченко. К. : Киевский университет, 2011. 173 с.
5. Пхиденко С. С. Короткий екскурс в історію логіки (від стародавнього до нового часу) Луцьк : Надстир'я, 2007. 100 с.
6. Рабінович П.М., Дудаш Т.І. Правнича мова: основні складники (загальнотеоретична характеристика). *Вісник Національної академії правових наук України* 2017. № 1 (88).С. 17-29.
7. Тягло О.В. Юридична логіка чи логіка для юристів? https://www.researchgate.net/publication/323174922_Uridicna_logika_ci_logika_dla_uristiv
8. Юркевич О. М. Деонтична логіка. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків, 2017. Т. 2: Філософія права. С. 198–202.

Інформаційні ресурси:

1. Lex: правовий портал: http://ukr-pravo.at.ua/index/porivnjalne_pravoznavstvo_novij_pidruchnik_z_porivnjalnogo_pravoznavstva/0-4320

2. Бібліотека Інституту Поглиблених Правничих Студій:
<http://ials.sas.ac.uk/library/library.asp>
3. Німецькі бібліотеки: <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/>
4. Підручники онлайн: <http://textbooks.net.ua/content/section/29/35/>
5. Портал «Право України»: <http://pravo-ukraine.org.ua/resyrsi/biblioteka/sravnitelnoe-pravovedenie/6869-porivnyalne-pravoznavstvo-pidruchnik-sajidov-a-x>
6. Юридична бібліотека Школи права Йелльського університету:
<http://library.law.yale.edu/>
7. Юридичний портал: навчальна і довідкова література:
<http://yport.inf.ua/sravnitelnoe-pravovedenie-osnovnyie-pravovyie.html>.